

Magdalena Platzová

Nelze si hrát na skanzeny – o životě a díle zpěváka a houslisty Jiřího Hodiny

(Literární noviny č.39, 23/9/2002)

Zpěvák a houslista Jiří Hodina (1963) absolvoval Pražskou konzervatoř. Na Conservatoire de Paris potom vystudoval obor dirigování gregoriánského sboru. Od roku 1987 je členem souboru Schola Gregoriana Pragensis, v roce 1997 založil ženský vokální soubor Schola Benedicta specializovaný na provozování gregoriánského chorálu. Jiří Hodina byl jedním ze spoluzakládajících členů Českomoravské hudební společnosti (dnes Čechomor), kterou později opustil a založil vlastní skupinu Marcipán, která se věnuje interpretaci českých a moravských písní. V loňském roce vydal Marcipán první album nazvané Kolik cukru, tolik mandlí.

Zabýváš se gregoriánským chorálem a lidovými písničkami. Mohl bys mi říct, jak ses dostal zrovna k těmto dvěma žánrům?

To mi připomíná jednu knížku, kterou mám doma, o tom, jak se píše projekt. Začíná otázkami: proč? za jakým účelem? jaké máte spolupracovníky? Ostatně, máš pravdu. Tohle je nějaký životní projekt. Tak tedy, lidová písnička je záležitost mého dětství.

Jsi z Prahy?

Já su z Prahy, což je možná trochu absurdní. Měli jsme doma různé sbírky lidových písní, do kterých jsem nahlížel, četl jsem si tam ty říkanky, básničky a poudačky.

Vaši se zabývali hudbou?

Ne, vůbec ne, i když moje maminka byla hodně hudebně založená, hrála krásně na klavír, ale kvůli mně i kvůli rodině toho musela zanechat. Děda byl prvorepublikový podnikatel a věnovat se hudbě, to nepovažoval za dost seriózní. Ale nějaké geny tam asi jsou, i po babičce, která moc hezky zpívala. Přelom nastal na střední škole, kde jsem s kamarády poslouchal písničky Marty Kubišové, Jaroslava Hutky a tak, to mě hodně nasměrovalo.

Kdy do toho vstoupil gregoriánský chorál?

V období gymnaziálních a vysokoškolských studií. Nebyli jsme praktikující rodina, ale v období zrání a puberty se člověk ochomýtal kolem kostela, bylo to zvláštní, to prostředí, takový potemnělý, do toho svíčky a zpěvy... začal jsem zpívat ve Svatojakubském sboru, kde se provozoval gregoriánský chorál. To bylo ještě v předrevolučních dobách. Do toho jsem dělal trošku jazz a přemýšlel o tom, že by bylo dobré to skloubit. Ale když jsem to klouobil, nešlo to dohromady, tedy pocitově to šlo, ale ne prakticky. Protože jsem ani o jazzu ani o chorálu ještě nic nevěděl. Pak jsem se setkal s Davidem Ebenem, který už o mně věděl, konkrétně přes Michala Pospíšila. Začal jsem zpívat ve Schole Gregorianě Pragensis a to byl takový velký start do problematiky gregoriánského chorálu. Začalo mě to zajímat i z muzikologického hlediska.

Co má společného lidová píseň s gregoriánským chorálem?

Obojí je to ústní tradice, od pusy k uším. To je asi jedna základní společná věc. Gregoriánský chorál se ve svých počátcích, ještě než byl zapisován, tradoval ústně, stejně jako lidová píseň, která se takovým způsobem předává vlastně dodnes. Lidovou písničku se nejlíp naučíš, když ti ji někdo zazpívá. Dvakrát, třikrát si ji poslechněš a pojmeš ji do sebe, vcítíš se do jejích emocí, do poetiky. Obdobně je to i u gregoriánského chorálu, jen pochopitelně těžší. Už na to nejsme tak dobře vybaveni. V období prvního tisíciletí, kdy byl chorál běžný, měli mniši obrovský paměťový potenciál. Dnes je to trochu složitější. Nicméně, když se díváš na grafický zápis, což nejsou noty, a slyšíš přitom melodii, tak to jde velice rychle.

Lidovou píseň si každý může zazpívat, jak chce. Platí to i u gregoriánského chorálu? Nikdo přece neví, jak se skutečně zpíval.

To je pravda, ale existuje určitý trend, řekněme románský. Ten vychází z gregoriánské semiologie, která rozpracovává určitou interpretační praxi neumatických znaků. Je fakt, že existují různé interpretační trendy, ale většinou se všichni opírají o tuto základní semiologii.

Kdy jsi založil Marcipán?

V roce 1997, ale pochopitelně trvalo nějakou dobu, než se dostal do tvaru, v jakém je dnes. Asi dva roky se hledal určitý styl a lidi.

Podle čeho sis vybíral hudebníky?

V Marcipánu je každý dost jiný, z jiné hudební sféry. V tom mě inspirovala Milada Karezová, koncertní kytaristka. V současné době už v Marcipánu není, nicméně byla jednou z osob, která ho zakládala. Jednou mě oslovilo, jakým způsobem hrála skladbu Petra Ebena. Její interpretační přístup byl naprosto originální, skoro rockový. Tehdy mi svitlo v

hlavě, že to by mohla být cestička: nedávat dohromady lidi jenom z jednoho oboru – tedy folklorní hudby. Když se Eben dá hrát rockově, proč by se lidová písnička nedala hrát s vlivem jazzu, staré hudby, nebo třeba i rocku. Pochopitelně tady byl Čechomor, který měl v té době už svůj vyhraněný – převážně rockový – styl, tak jsem si říkal, že by bylo dobré, dělat to zase trochu jinak, navázat spíš na tradici té původní Českomoravské společnosti, kterou jsem vlastně spoluzakládal, ale posunout to trochu dopředu, do současnosti. Hledal jsem styl, který by umožnil hudební improvizaci, což je myslím prvek, který v Čechomoru chybí. Chtěl jsem, muzikanty, kteří umějí improvizovat.

Myslíš, že improvizace k lidové písni patří?

Ano, přímo bytostně. Momentální naladění muzikantů, jestli mají nějaké trápení, milostný zvrat, jestli jsou opilí, naštvaní, to vše ovlivňuje jejich vyjádření. Česká a moravská písnička je hlavně zpívaná, na rozdíl třeba od balkánského folklóru, který je hodně instrumentální, kapela je v ní trochu utlačená. Ale pokud chceš, aby se muzikanti v té hudbě nějakým způsobem vyžili, musíš dát prostor improvizaci. Šlo mi o to, aby byl každý instrumentalista samostatný a měl k písničce svůj vlastní přístup, aby měl možnost najít si v tom melodicky úplně novou skladbu.

Jak konkrétně při zkoušení postupujete? Ty najdeš nějakou novou písničku, přineseš ji do zkušebny a dál?

První je, že si novou písničku vždycky někdo připraví. Dosud jsem to dělal já, teď se o to dělí i ostatní členové. Když přijdeš s písničkou do zkušebny, je důležité ji už umět a mít o ní nějakou představu, trochu si ji prožít. Podat ji těm ostatním. Tím se vlastně vyvolává trochu ta ústní tradice. Když se ti podaří ostatní pro písničku nadchnout, strhnout je pro melodii i slova, mohou s ní už dál sami nakládat. Většinou mám nějakou představu, jak písničku aranžovat nebo rozvést. Začne se hned hrát, aby se zkusilo, jestli to je nebo není průchodné. Pak někdo dostane zase jiný nápad, tak se to promění, nebo třeba úplně zruší a jde to cestou zase toho druhého muzikanta. Je to dílna.

Jak myslíš, že lidové písně vznikaly?

Myslím, že stejně, jako na nich pracujeme na zkouškách, tak, že se u toho bavíme...

Vzhledem k tomu, že, jak už jsem řekl, je celý český folklor hodně zpěvní, byla to nejspíš vždycky záležitost jednoho člověka, který měl nějaký bol, nebo radost, nebo ho spontánně při nějaké tancovačce něco napadlo a začal zpívat. Když jedeme se Scholou z nějakého koncertu a rozjedeme se, taky nás napadají různé písničky, máme už celá ustálená spojení, která nám sama od sebe naskakují... tak to asi fungovalo i v minulosti. Řada písniček je si podobná, existují o tom celé muzikologické práce. Tím, že byla jen ústní tradice, měli lidé v uších a v hlavě nějaký společný potenciál, melodický a slovní. Mám příklad. Bylo mi teskně a vytanuly mi následující verše: na mši svatú zvonijú, všeci sa sbírajú, pentle čepce vonijú, podme už zpívajú. Postupně z toho vznikala písnička, kterou hrajeme s Marcipánem. Asi takhle nějak to vznikalo.

Ale ta pouť, to už není naše realita. Nikdo si neprozpěvuje o tom, jak jel tramvaj na Kulaťák.

Ne, to už ne. Teď mi říkal kamarád, že se u Národního divadla stala tragédie, nějaká žena spadla pod tramvaj a ujelo jí to nohu. V lidových písničkách se o takových neštěstích, úrazech a mordech zpívá. Ale dneska už je to pro nás tragická záležitost, o které se z piety raději nemluví...

Asi mají lidi hrůzu z toho, že se to okamžitě zneužije.

Ano, nicméně by se o tom písnička mohla napsat. I když, ani ta terminologie už není ono, když si začneš zpívat o tramvaji, nebo o metru, nebo o mobilech, tak je to sice realita, ale není to tak hezké, jako když se zpívalo o koních, povozech a formanech.

Byli jste teď s Marcipánem ve Francii. Říkal jsi, že to bude určitý vrchol vaší dosavadní marcipánovské kariéry. Kde jste hráli?

Byl to festival d'Illes de France, letos zaměřený na českou kulturu. Vystupovali jsme v rámci zahajovacího týdne. Mimo jiné tam byla Iva Bitová, Traband, Álom, Jirka Stivín a spousta dalších muzikantů. Pro nás to byla taková meta, dostat pozvání do Paříže na renomovaný festival, který je mediálně sledován – mediální, to je taky blbé slovo, které se nedostalo do lidové slovesnosti.

Jak na vás reagovali Francouzi?

Velice dobře.

Myslíš, že v přijímání takové muziky, jako je ta vaše, hraje roli i určitá exotičnost?

Mám pocit, že ano. Proč by se jinak u nás lidi hrnuli na kdekjaké, mnohdy i velice špatné nápodoby balkánských kapel třeba víc než na vás.

Možná je to tím, že tady není dost peněz na to, aby se dovezly skutečné balkánské kapely, nebo třeba kapely ze švédska ... švédská lidová hudba je úplně úžasná. Že nemají agentury dost prostředků, aby si je sem mohli v hojném měřítku zvat a dělat různé festivaly, na což Francouzi prostředky mají, ti si je vydobydli.

V recenzích, které vyšly na vaše první CD Kolik cukru tolik mandlí, jste byli spojováni s termínem World music. Míní se tím, že Štěpán Škoch hraje v Marcipánu moravské písničky na irskou flétnu?

Štěpán hraje po svém, nenapodobuje irskou hudbu. World music se snaží o prolínání kultur a ne nějakým způsobem nacpat do své tradiční hudby třeba africké bubny, nebo zmíněnou irskou flétnu. Termín a dnes již také hudební žánr, označuje setkávání a dialog různých tradičních pojetí lidové hudby v konfrontaci se soudobým hudebním myšlením. To může přinést nové a vitálnější podněty, než jenom samotné etnomuzikologické studium.

Myslíš, že je obhajitelný nějaký koncept hudební čistoty?

Toho bych se bál. Hodně folklorních kapel se snaží o udržení čistoty, ale najednou se z toho stává něco neživého, folklorní fosilie. Tudy cesta nevede. Nelze si hrát na skanzeny, na minulost, která už neexistuje. Držení čistoty většinou končí špatně, vždycky dojde do nějaké slepé uličky. Ale důležité je, aby všechno, co se do tradiční hudby zavádí, vycházelo spontánně z lidí, kteří ve skupině hrají, aby to bylo organické. Taky je důležité umět nápady vyhazovat. To už záleží na citu muzikantů, na tom, jak se umí kontrolovat a jakou mají zpětnou vazbu.

Připravujete teď s Marcipánem druhé album. Bude se nějak výrazně lišit od toho prvního?

Výrazně ne, ale myslím, že nebude tak umírněné. Bude trochu víc zvukově nadupané, větší prostor dáme improvizaci i vokální složce. Nebudu už zpívat sám, zapojili jsme do zpěvu všechny členy souboru. Při prvním CD jsme se záměrně nijak neodvazovali, domnívali jsme se, že je dobré začít trochu při zemi. Člověk pak vyslechne různé reakce, konfrontuje se s jinými počiny a může uzrát nějaká cesta dál.